

Z NOUZE CTNOST. PŘÍNOS ABSOLVENTŮ STÁTNÍ ARCHIVNÍ ŠKOLY PRO ČESKOU KODIKOLOGII

MARTA HRADILOVÁ

Státní archivní škola, založená v roce 1919 v Praze, měla kromě poskytování odborného a praktického vzdělávání budoucích archivářů za úkol pěstovat i pomocné vědy historické a prohlubovat studium československého dějepytu vůbec.² Tomuto účelu byl podřízen i učební plán, z pomocných věd byla pochopitelně na prvním místě paleografie a diplomatika, dále pak chronologie, sfragistika, heraldika a genealogie, později numismatika,³ až v rozvrhu válečného kurzu v letech 1941–1943 se objevuje knihovnictví spolu s naukou o rukopisech, které přednášel Jan Šnobl z Ministerstva školství a národní osvěty,⁴ a od prvního poválečného kurzu (1947–1950) pak přednáška Zdeňka Tobolky z tehdejší Národní a univerzitní knihovny v Praze věnovaná popisu rukopisů a prvotisků.⁵

Důvodem menšího zájmu o studium kodikologie⁶ mohl být samotný předmět jejího studia, kterým jsou rukopisy neúřední povahy, tj. literárního charakteru, uložené spíše v knihovnách a muzeích,⁷ i to, že jako samostatná věda s vy-

1 Příspěvek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., RVO: 67985921.

2 Základní práce k dějinám Státní archivní školy: Kollmann, Josef: Státní archivní škola v Praze (Příspěvek k dějinám archivního školství). SAP 33, 1982, s. 225–307.

3 Tamtéž, s. 245–246.

4 Tamtéž, s. 272–273.

5 Tamtéž, s. 278.

6 Odpovídá tomu i absence kodikologické problematiky v závěrečných pracích, více Hlaváček, Ivan: Z dějin pomocných věd historických. In: 200 let pomocných věd historických. Praha 1988, s. 65.

7 Fr. Hoffmann a J. Pražák považují při definování pojmu „literární rukopis“ za důležité tyto momenty: rukopis 1) zpravidla nebyl „veden“ jako kniha úřední, 2) zpravidla nebyl nebo není součástí organického fondu ve smyslu archivním a mnohdy se vyskytuje v celcích vzniklých sběrnou nebo sběratelskou činností, 3) původní sepsání i opisy zpravidla sledovaly literární, vědecké nebo dokumentační cíle; viz Hoffmann, František – Pražák, Jiří: Průvodce po rukopisných fondech českých zemí. Studie o rukopisech 11, 1972, s. 100.

týčením vlastních úkolů se kodikologie rozvinula až po 2. světové válce,⁸ ačkoliv potřeba zpřístupnit literární prameny významné pro národní historii se jevila důležitá učencům již od 17. století. Připomeňme si patrně nejznámějšího z nich Bohuslava Balbína, který jako první podal ve 3. svazku svého díla *Bohemia docta* výklad o českých knihovnách a rukopisných sbírkách.⁹

Výzkum a zpřístupňování rukopisných fondů však postupoval příliš pomalu a spíše nahodile,¹⁰ až v roce 1886 vyšla v Atheneu stať Jaroslava Golla o důležitosti studia rukopisů jako historických pramenů a potřebě jejich vědeckých soupisů.¹¹ I když měla Gollova stať velký ohlas, o systematický přístup ke studiu rukopisů v našich zemích se pokusil jako první až Historický spolek. Na výborové schůzi 28. dubna 1902 navrhl Josef Vítězslav Šimák vytvořit podle vzoru akademického soupisu historických památek soupis písemných památek a rukopisů uložených v knihovnách i archivech.¹² Na doporučení Františka Dvorského byl tento návrh zúžen pouze na výzkum rukopisů v knihovnách, protože v archivech prováděl průzkum Zemský archiv. J. V. Šimák, který se studiu rukopisů věnoval již delší dobu, byl pověřen vypracováním zásad pro sestavování těchto soupisů. Dříve než stihl tyto zásady dokončit, vyšel v roce 1905 katalog latinských rukopisů pražské univerzitní knihovny z pera Josefa Truhláře, který se stal vzorovým katalogem pro zpracování dalších rukopisných fondů. Když v roce 1906 předložil Antonín Podlaha k posouzení rukopis prvního svazku katalogu rukopisů metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze, který připravil s využitím podkladů Adolfa Patery, vzešel od Jaromíra Čelakovského návrh na založení společné komise I. a III. třídy České akademie věd a umění, která by se vydáváním katalogů rukopisů zabývala.¹³

8 Za zakladatele kodikologie bývá považován filolog Alain Dain, který v roce 1949 vydal v Paříži svou knihou *Les manuscrits. Pro kodikologická bádání u nás je důležitá přednáška V. Vojtíška přednesena v lednu 1956 v cyklu přednášek o popisu rukopisů, pořádaných Kabinetem filologické dokumentace ČSAV, otisk přednášky: Vojtíšek, Václav: O kodikologii. In: Vědecko-teoretický sborník Knihovna 1957, s. 5–9; dále Pražák, Jiří: Kodikologie její postavení, metoda a úkoly. StR 13, 1974, s. 3–15; Hlaváček, Ivan: Vývoj a současný vývoj kodikologie. In: Úvod do latinské kodikologie. Praha 19942, s. 13–19.*

9 Balbínova *Bohemia docta* vyšla až roku 1776 péčí klementinského knihovníka Karla Rafaela Ungara: Bohuslai Balbini E. S. I. *Bohemia docta, opus posthumum editum, notisque illustratum ab Raphaelae Ungar*. Pragae 1776.

10 K výzkumu našich rukopisných fondů i bohemik v zahraničí blíže Vojtíšek, Václav: Naše rukopisné bohatství a jeho soupis I. (K práci Komise pro soupis rukopisů při ČSAV). *Věstník ČSAV* 68, 1959, s. 567–579; Petr, Stanislav: Komise pro soupis a studium rukopisů v Akademii věd České republiky (historický přehled). In: *Práce z dějin Akademie věd, seria A, sv. 5*, Praha 1997, s. 265–268.

11 Goll, Jaroslav: *Desideria a desiderata*. *Athenaeum* 3, 1885–1886, s. 181–188.

12 Více Kábová, Hana: Josef Vítězslav Šimák: jeho život a dílo se zvláštním zřetelem k historické vlastivědě. *České Budějovice* 2013, s. 84–85. Zápisy ze schůzi Historického spolku jsou uloženy v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR (MÚA AAV), fond Historický spolek v Praze, kart. 1, inv. č. 1a.

13 Hradilová, Marta – Tošnerová, Marie: Jaromír Čelakovský a rukopisná komise České akademie

Ustavující schůze rukopisné komise se konala 4. ledna 1907. Komise byla ustavena jako komise vydavatelská a jejím úkolem bylo posuzování a vydávání soupisů, nikoliv však jejich pořizování, takže se scházela pouze tehdy, byl-li jí předložen k posouzení a vydání již hotový katalog. Ke změně došlo až v roce 1943, kdy se jejím předsedou stal Gustav Friedrich, po jeho náhlé smrti pak Václav Vojtíšek. Od té doby se scházela častěji a postupně se měnil i její program, vydavatelská komise se postupně proměňovala v komisi pracovní, která se snažila o koordinaci soupisových prací a nakonec i vlastní katalogizaci. Došlo i k rozšíření počtu jejích řádných členů a navíc přibyli i mimořádní členové, kteří se ujali práce na konkrétních soupisech rukopisných fondů. Po válce se činnost Komise soustředila na zjišťování válečných škod, od padesátých let se stalo hlavním úkolem zpracování rukopisných fondů církevních a soukromých knihoven, které přešly pod státní správu.¹⁴

Po vzniku Československé akademie věd v říjnu roku 1952 podal Václav Vojtíšek návrh na zřízení nové Komise, která by na činnost předešlé navázala. Návrh byl schválen prezidiem ČSAV dne 24. dubna 1953 a nově zřízená Komise byla připojena k VI. historické sekci. Václav Vojtíšek se stal jejím staronovým předsedou, tajemníkem Jiří Kejř.¹⁵

Nové Komisi bylo jejími stanovami uloženo provádět a koordinovat výzkum a soupis rukopisů literární povahy v knihovnách, archivech, muzeích i jinde uložených sbírkách. V tom byl i zásadní rozdíl mezi oběma komisemi – jak už bylo řečeno, rukopisná komise ČAVU byla pouze komisí vydavatelskou, zatímco pracovníci nové Komise výzkum sami prováděli a připravovali k vydání nové soupisy. Administrativně a hospodářsky byla Komise přičleněna od 1. ledna 1955 k nově vzniklému Archivu ČSAV, jehož ředitel V. Vojtíšek byl zároveň předsedou Komise.¹⁶

věd a umění. PHS 45, 2015, č. 1, s. 160–166. Dále Vojtíšek, Václav: Naše rukopisné bohatství a jeho soupis II. (K práci Komise pro soupis rukopisů při ČSAV) Věstník ČSAV 69, 1960, s. 47; Petr, S: Komise pro soupis a studium rukopisů, s. 270–271. Materiály k dějinám rukopisné komise ČAVU z let 1907–1952 jsou uloženy v MÚA AAV, fond ČAVU, kart. 229, inv. č. 402–404.

14 Václav Vojtíšek se stal členem komise v roce 1937, více k jeho tamnímu působení a činnosti komise za jeho předsednictví: Pražák, Jiří: Václav Vojtíšek a rukopisná komise České akademie věd a umění. StR 22, 1983, s. 47–54; Petr S: Komise pro soupis a studium rukopisů, s. 272–274.

15 K počátkům Komise: Vojtíšek, V.: Naše rukopisné bohatství II., s. 55–56.; Boháček, Miroslav: Ústřední Archiv ČSAV jako pracoviště Komise pro soupis a studium rukopisů. Archivní zprávy ČSAV 1, 1970, s. 25–32; Beran, Jiří: Počátky soupisu rukopisů v Československé akademii věd. StR 31, 1995–1996, s. 119–152, zejména s. 133–134. Archivní materiály k dějinám Komise jsou uloženy v MÚA AAV, fond Ústřední archiv ČSAV, Komise pro soupis a studium rukopisů, kart. 15–16.

16 Vojtíšek, V.: Naše rukopisné bohatství II., s. 55–56; Petr, S: Komise pro soupis a studium rukopisů, s. 276–277.

Prvními stálými pracovníky Komise se stali dva bývalí univerzitní profesori, profesor římského práva na pražské univerzitě Miroslav Boháček (1899–1982)¹⁷ a profesor dějin práva ve střední Evropě a československých právních dějin na brněnské fakultě František Čáda (1895–1975),¹⁸ kteří se už od roku 1951 jako mimořádní členové rukopisné komise ČAVU podíleli na soupise právnických rukopisů.¹⁹

František Čáda vystudoval práva na právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokračoval ve studiu na pražské filozofické fakultě a zároveň na Státní archivní škole. Byl absolventem prvního kurzu SAŠ v letech 1919–1921, kterou zakončil prací *Vývoj ležení v Čechách a na Moravě*.²⁰ Po habilitaci na pražské právnické fakultě odešel do Brna, kde se stal nejprve mimořádným, po roce 1933 řádným profesorem právnické fakulty Masarykovy univerzity. Čádova vědecká práce se vyznačovala důkladným studiem pramenů k českým právním dějinám. Jmenujme alespoň edici *Práva zemského Ondřeje z Dubé*²¹ či studie o *Knihách devaterých Viktorína Kornela ze Všehrd*.²² Během 2. světové války byla Františku Čádovi znemožněna pedagogická činnost, kvůli zapojení do hnutí odporu byl gestapem zatčen a vězněn. Jako první poválečný děkan se velmi zasloužil o obnovu právnické fakulty, za statečnost během okupace získal *Zlatý klíč* Kounicových kolejí, kde byl za války vězněn. Po komunistickém převratu však musel z fakulty odejít a stal se, jak již bylo výše řečeno, společně s Miroslavem Boháčkem v roce 1955 prvním řádným pracovníkem Komise.²³

17 K osobnosti Miroslava Boháčka, především o jeho kodikologické práci a působení v Komisi spolu s výčtem starší literatury naposledy Šumová, Martina: Miroslav Boháček (1899–1982). In: Dziurzyńska, Ewa – Šumová, Martina (eds). *Korespondencja Adama Vetulaniego z Miroslawem Boháckiem; Korespondence Adama Vetulanieho s Miroslawem Boháčkem*. Kraków 2017, s. 63–76.

18 K osobnosti Františka Čády s výčtem další literatury: Šumová, Martina: František Čáda (1895–1975): významný právní historik, profesor a kodikolog. *StR* 45, 2015, s. 234–261, zejména pozn. 1–4. Bibliografie Čádových prací dostupná na <<http://www.historyoflaw.eu/czech/Cada-bibl.pdf>> [18. 3. 2020].

19 Beran, J: Počátky soupisu rukopisů v Československé akademii věd, s. 134–139. Nástup M. Boháčka a Fr. Čády znamenal vznik dnešního Oddělení pro soupis a studium rukopisů při Masarykově ústavu a Archivu AV ČR, až do roku 1972 byl pro oddělení používán název Komise pro soupis rukopisů.

20 Kollmann, J.: *Státní archivní škola v Praze*, s. 298.

21 Čáda, František (ed.): *Nejvyššího sudího Království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. Praha 1930.

22 Týž: *Všehrdovo právnické dílo v dochovaných rukopisech*. *PHS* 7, 1961, s. 77–129.

23 Švadlenová (= Šumová) Martina: *Kodikologická práce Miroslava Boháčka a Františka Čády od roku 1950*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Praha 2004 (nepublikováno). Součástí práce je i bibliografie jejich prací, které vznikly po roce 1951, s. 194–199.

Prvním úkolem, kterého se ujali, bylo zpřístupňování zámeckých knihoven, které se dostaly pod státní správu. Společně připravili katalog žerotínské knihovny v Bludově,²⁴ sám František Čáda připravil soupisy knihoven v Hradci u Opavy,²⁵ Rájci nad Svitavou²⁶ a mimořádně cenné metternichovské knihovny v Kynžvartě.²⁷

Vedle soupisů zámeckých knihoven věnovali zvýšenou pozornost dosud málo známým rukopisným fondům na Moravě. Již v roce 1955 vyšel soupis rukopisů Slezské studijní knihovny v Opavě,²⁸ do níž byly po roce 1945 svezeny rukopisy některých slezských knihoven. Zahájeny byly rovněž práce v obou olomouckých knihovnách – kapitulní a univerzitní, ve kterých se nacházejí nejčennější rukopisné fondy na Moravě. Kapitulní knihovna se vydání inventárního soupisu rukopisů dočkala v roce 1960,²⁹ katalog středověkých rukopisů dnešní Vědecké knihovny, dokončený v roce 1972, mohl vyjít až dlouho po smrti obou autorů v roce 1994 v Německu.³⁰

Kádrové проверки nařízené z ÚV KSČ v roce 1958 přivedly do Komise nové pracovníky, profesora Václava Černého (1905–1987)³¹ a Jiřího Pražáka (1926–2002),³²

24 Boháček, Miroslav – Čáda, František: Žerotínské rukopisy bludovské. Sborník Národního muzea – řada C, 3, 1958, č. 3–4, s. 45–221.

25 Čáda, František: Rukopisné svazky zámecké knihovny v Hradci u Opavy. Slezský sborník 53, 1955, s. 283–292.

26 Týž: Rukopisy knihovny státního zámku v Rájci nad Svitavou. Sborník Národního muzea – řada C, 1, 1956, zvl. čís., 68 s.

27 Týž: Rukopisy knihovny státního zámku v Kynžvartě. Praha 1965.

28 Boháček, Miroslav – Čáda, František: Soupis rukopisů Slezské studijní knihovny v Opavě. Opava 1955.

29 Bistrický, Jan – Boháček, Miroslav – Čáda, František: Seznam rukopisů metropolitní kapituly v Olomouci. In: Státní archiv v Opavě. Průvodce po archivních fondech sv. 3. Olomouc 1961, s. 101–177.

30 Boháček, Miroslav – Čáda, František – [Bearb. v.]: Schäfer, Franz – Schäfer, Maria: Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften der wissenschaftlichen Staatsbibliothek von Olmütz. Köln – Weimar – Wien 1994 (Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Reihe C: Bibliographien. Neue Folge Bd. 1/3.); Registerband. Hrsg. Hans Rothe, Köln – Weimar – Wien 1998.

31 Na své působení v Komisi, kde působil až do roku 1968, vzpomíná ve svých Pamětech 1945–1972. Brno 1992, s. 422–435, kde se kriticky vyjadřuje (patrně ne zcela oprávněně) k péči V. Vojtíška o pracovníky Komise, více Beran, J.: Počátky soupisu rukopisů v Československé akademii věd, s. 140–141.

32 K osobnosti Jiřího Pražáka více Hoffmann, František: Kodikologický odkaz Jiřího Pražáka. StR 35, 2002–2003–2004, s. 219–226; Týž: Jiří Pražák – archivář, diplomatik, paleograf, kodikolog. In: Jiří Pražák: Výbor kodikologických a paleografických rozprav a studií. Uspořádal Stanislav Petr. Praha 2006, s. 7–19, kde v pozn. 1 na s. 7 je citována starší literatura o Jiřím Pražákově, v témže svazku Bibliografie kodikologických a paleografických prací Jiřího Pražáka, s. 537–541.

kteřý byl přinucen z důvodu „špatného kádrového původu“ odejít v roce 1959 ze Státního ústředního archivu. Jiří Pražák vystudoval na pražské filozofické fakultě obor pomocné vědy historické a československé dějiny a stihl absolvovat poslední, jedenáctý kurs Státní archivní školy v letech 1947–1950, kterou zakončil prací na téma *Soud a rada na Malé Straně v 15. století*.³³ Ta se později stala východiskem pro jeho první tištěnou větší práci *O diplomatické metodě studia městských knih*.³⁴ Po dokončení vysokoškolských studií Jiří Pražák nastoupil do Ústředního archivu ministerstva vnitra jako správce listinných fondů, zároveň ve spolupráci s Jaroslavem Eršilem, správcem archivu pražské kapituly, pracoval na přípravě katalogu listin a listů pražské kapituly.³⁵ Z archivní práce a diplomatického studia vzešla řada Pražákových studií, mnohé z nich trvalého významu jako práce o středověkých aktech či studie věnované jednotlivým listinám, například kritický výklad listiny Vladislava II. pro litomyšlský klášter z roku 1167.³⁶

Na novém pracovišti byl Jiří Pražák pověřen katalogizací rukopisných fondů, hradní knihovny na Křivoklátě³⁷ a pražské knihovny křižovníků s červenou hvězdou.³⁸ Od roku 1965 pak pracoval společně s Bohumilem Rybou na katalogizaci knihovny premonstrátského kláštera na Strahově, tehdy uložené v Památníku národního písemnictví. Činnost Jiřího Pražáka se však brzy přestala omezovat na samotnou katalogizaci a začala postihovat téměř všechny složky práce v oblasti moderní kodikologie. Důležitým podnětem byl měsíční studijní pobyt ve Francii v roce 1967, který mu umožnil poznat moderní metody kodikologické práce. Jiří Pražák v mnohém navázal na myšlenky Václava Vojtíška,³⁹ zdůrazňoval především komplexní přístup k rukopisné látce a promyšlenost metodických postupů. Stále více se věnoval paleografii, která byla dlouho pokládána za základ práce s rukopisy, trvalou platnost mají jeho práce věnované periodizaci vývoje knižních písem

33 Kollmann, J.: Státní archivní škola v Praze, s. 302.

34 Pražák, Jiří: O diplomatické metodě studia městských knih. AČ 3, 1953, s. 145–162, 205–227.

35 Eršil, Jaroslav – Pražák, Jiří: Archiv pražské metropolitní kapituly. Katalog listin a listů z doby předhusitské (–1419). Praha 1956; Katalog listin a listů z let 1420–1561. Praha 1986.

36 Pražák, Jiří: Rozšíření aktů v přemyslovských Čechách. K počátkům české listiny. In: Pocta Václavu Vaněčkovi k 70. Narozeninám. Praha 1975, s. 29–40. Týž: Diplomatické poznámky k litomyšlské listině krále Vladislava. In: Sborník příspěvků k dějinám Litomyšle a okolí. Pardubice 1959, s. 9–32.

37 Týž: Rukopisy křivoklátské knihovny. Praha 1969.

38 Týž: Katalog rukopisů křižovnícké knihovny nyní deponovaných ve Státní knihovně ČSR. Praha 1980.

39 Václav Vojtíšek kodikologii charakterizoval: „Mně není kodikologie starší německá Handschriftenkunde, která vyšla z praxe a nesla se k praxi. Mně je kodikologie věda, která studiem jednotlivých vlastností rukopisů dospívá k pochopení celku a snaží se o pochopení všeho vývoje rukopisného.“ Viz Vojtíšek, V.: Naše rukopisné bohatství a jeho soupis II., s. 57.

v českých zemích, genezi knižní kurzívy a bastardy.⁴⁰ Za pozornost stojí i Pražákův výzkum rukopisných bohemik ve východoněmeckých archívech a knihovnách⁴¹, stejně jako jím připravovaný, leč nedokončený katalog datovaných rukopisů v českých zemích.⁴²

Z výše řečeného je zřejmé, že přestože těžiště práce jednotlivých pracovníků představovala práce katalogizační, pokračovali všichni i ve vlastní vědecké práci, pro kterou práce s rukopisy přinášela nové impulzy. V řadě případů došlo k několika pozoruhodným objevům, z nichž zasluží jmenovat alespoň nález právní knihy Karla Staršího ze Žerotína,⁴³ objev části nejstarších statut boloňské university se zachovalým katalogem stacionářů v kapitulní knihovně v Olomouci⁴⁴ či M. Boháčkem při katalogizaci zámecké knihovny v Mladé Vožici nalezené neznámé Calderonovo drama, které určil a popsal V. Černý.⁴⁵ Václav Vojtíšek opustil Archiv v srpnových dnech roku 1968 a jeho místo ředitele převzal Václav Vaněček.

Je třeba říci, že noví pracovníci přicházeli do Komise v dobách politických zvratů. Jako východisko „z nouze“ museli vzít práci v Komisi M. Boháček a Fr. Čáda, které poučnorový režim vyhnal z právnických fakult a znemožnil jim další pedagogickou činnost. O deset let později postihl stejný osud i J. Pražáka a V. Černého. Je třeba ocenit osobní statečnost i diplomacii V. Vojtíška, který dokázal, aby takto postižení pracovníci, sám Vojtíšek nazýval Komisi „salonem odvržených,“ mohli na pracovišti uplatnit svůj odborný a vědecký potenciál.⁴⁶ Stejně

40 Pražák, Jiří: Názvosloví knižních písem v českých zemích I. 11.–13. století. StR 4, 1965, s. 1–27; Týž: Názvosloví knižních písem v českých zemích II. 13.–15. století. StR 5, 1966, s. 1–30; Týž: Z počátků humanistického písma v Čechách. Humanistická konference 1966. Praha 1966, s. 173–177.

41 Týž: Z berlínských bohemik. StR 9, 1970, s. 101–123; Týž: Středověká bohemika budyšínské kapitulní knihovny. StR 11, 1972, s. 113–125; Týž: Středověká bohemika v Halle a Dessavě. StR 15, 1976, s. 69–81; Týž: Z erfurtských bohemik. StR 24, 1985, s. 134–148.

42 Týž: Soupis datovaných rukopisů. StR 1, 1962, s. 155–166; Týž: K hodnocení katalogu datovaných rukopisů. StR 26, 1987–1988, s. 121–134.

43 Čáda, František: Nález právní knihy Karla Staršího ze Žerotína. StR 1, 1962, s. 13–64.

44 Boháček, Miroslav: Zur Geschichte der Stationarii von Bologna. In: *Symbolae Raphaeli Taubenschlag Dedicatae*: 2. Vratislaviae – Varsaviae 1957, s. 241–295; Týž: Neznámý statut boloňské univerzity o stacionářích v rukopise kapitulní knihovny olomoucké. Sborník Krajského vlastivědného musea v Olomouci, řada společenskovední B III/ 1955. Olomouc 1958, s. 233–238; Týž: Nuova fonte per la storia degli stazionari bolognesi, *Studia Gratiana* 9, 1966, s. 409–440.

45 Černý, Václav: Un drame inconnu de Calderón, nouvellement découvert en Bohême. Sborník Národního muzea – řada C, 6, 1961, č.1–2, s. 75–105; El Gran Duque de Gandía. Comedia de Don Pedro Calderón de la Barca publié d'après le manuscrit de Mladá Vožice avec une introduction, des notes et un glossaire par Václav Černý. Praha 1963.

46 Beran, J.: Počátky soupisu rukopisů v Československé akademii věd, s. 139–144; Petr, S.: Komise pro soupis a studium rukopisů, s. 281–283.

postupoval i nový ředitel Václav Vaněček, takže když se v roce 1970 rozhodli odejít do důchodu profesori Miroslav Boháček a František Čáda, nastoupili na volná místa od ledna 1971 další pracovníci, kteří byli z politických důvodů přinuceni opustit svá původní působiště: Zdeněk Šolle (1924–2006)⁴⁷ z Historického ústavu ČSAV a František Hoffmann (1920–2015)⁴⁸ z Muzea Vysočiny v Jihlavě.

Litomyšlský rodák František Hoffmann se nejprve rozhodl pro právnickou dráhu, když však nemohl po uzavření českých vysokých škol nacisty v roce 1939 pokračovat v právnických studiích, zapsal se po osvobození na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, obor dějepis – filozofie. Zároveň absolvoval poslední kurs archivní školy,⁴⁹ kde byl jeho spolužákem mimo jiných i Jiří Pražák. Po vysokoškolských studiích nezamířil František Hoffmann do rodné Litomyšle, nýbrž do Jihlavy, kde až do roku 1968 působil s krátkou přestávkou, kdy řídil Krajský archiv v Telči (březen 1956), v dnešním Státním okresním archivu Jihlava. V letech 1968–1970 vedl jako ředitel tamní Muzeum Vysočiny, které se v té době stalo ohniskem kulturní a občanské aktivity v kraji. Za dobu svého působení v Jihlavě se věnoval především dějinám města, za připomenutí stojí zejména monografie o Jihlavě v husitské revoluci.⁵⁰

Po příchodu do Komise se před Františkem Hoffmannem otevřela nová „kodikologická“ etapa jeho práce,⁵¹ při které se plně projevila jeho vědecká adaptabilita daná předchozím širokým vzděláním. Ze soupisových prací je třeba připomenout kromě soupisu rukopisů Státního okresního archivu v Jihlavě,⁵² zejména dvoudílný soupis rukopisů kláštera premonstrátů v Teplé,⁵³ zpracovaný podle zásad popisu

47 Šolle, Zdeněk: Několik vzpomínek na počátky mé práce v Archivu Akademie věd. StR 33, 1999–2000, s. 251–252.

48 K osobnosti a dílu Františka Hoffmanna naposledy Borovský, Tomáš: František Hoffmann a jeho cesta středověkým městem (od městské kanceláře k urbanistickým regulativům). ČMM 136, 2017, s. 315–329, kde je v pozn. 1 citována starší literatura.

49 Svá studia zakončil prací Správní poměry v Litomyšli do konce 15. století, viz Kollmann, J.: Státní archivní škola v Praze, s. 302.

50 Hoffmann, František: Jihlava v husitské revoluci. Havlíčkův Brod 1961.

51 Vlastní vzpomínky Fr. Hoffmanna na tuto životní etapu: Vzpomínky nehistorika. In: František Hoffmann devadesátiletý. Výbor studií a článků. Iglaviensia. Jihlava 2010, s. 40–51; Hoffmann, František: Vzpomínky na Litomyšl, Jihlavu a Prahu. Petr Dvořák (ed.) (v tisku). Výbor kodikologických prací Fr. Hoffmanna souhrnně: Hoffmann, František: Výbor kodikologických rozprav a studií. Studia codicologica selecta. Praha 2010; Bibliografie kodikologických prací Františka Hoffmanna na s. 451–455.

52 Hoffmann, František: Soupis rukopisů Státního okresního archivu v Jihlavě. Jihlava 2001.

53 Týž: Soupis rukopisů knihovny kláštera premonstrátů Teplá. Díl I. Rukopisy, Díl II. Zlomky a rejstříky. Praha 1999.

rukopisů, vydaných v roce 1983,⁵⁴ na jejichž přípravě se František Hoffmann spolu s Jiřím Pražákem a dalšími kolegy podílel. Kromě fondových soupisů se věnoval právním rukopisům⁵⁵ i studiu středověkých iglaviensí⁵⁶ a rukopisných pramenů k dějinám českých měst, které později využil pro monumentální syntézu českých městských dějin ve středověku.⁵⁷

Jak již bylo řečeno, ačkoliv byla práce v Komisi pro všechny tři absolventy Státní archivní školy nejprve východiskem „z nouze“, dokázali se s novými pracovními úkoly vyrovnat se ctí. Výrazně přispěli ke zpracování cenných rukopisných fondů a jejich vědecké studie patří dodnes ke špičkám ve svém oboru. Jiří Pražák a František Hoffmann jsou i autory rozprav analytického charakteru a metodického rázu, které přispěly k rozvoji kodikologie u nás. Hlavní zásluha pak patří Václavu Vojtíškoví, poslednímu řediteli Státní archivní školy, který si vznik samostatného rukopisného pracoviště doslova vyvzdoroval a dokázal mu zejména v jeho počátcích zajistit důstojné podmínky pro další rozvoj.

54 Zásady popisů rukopisů. Sborník Národního muzea, řada C, 28, 1983, č. 2, s. 49–95 (spoluautoři Jiří Pražák, Jiří Kejř, Irena Zachová)

55 Bibliografie Františka Hoffmanna. In: František Hoffmann devadesátiletý. Výbor studií a článků. Iglaviensia. Jihlava 2010, s. 413–430.

56 Hoffmann, František (ed.): Popravčí a jiné psanecké zápisy jihlavské z let 1405–1457. Praha 2000 (Archiv český 38); Týž: Místopis města Jihlavy v první polovině 15. století/ Topographie der Stadt Jihlava (Iglau) in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts. Jihlava 2004; Týž: Rejstříky městské sbírky jihlavské z let 1425–1442. sv. 1,2. Praha 2004 (Archiv český 40/1,2). U příležitosti devadesátin Fr. Hoffmanna vyšel výbor jeho studií a rozprav k dějinám Jihlavy: František Hoffmann devadesátiletý. Výbor studií a článků. Iglaviensia. Jihlava 2010.

57 Hoffmann František: České město ve středověku. Život a dědictví. Praha 1992; Středověké město v Čechách a na Moravě. 2. rozšíř. a uprav. vyd. Praha 2009. Oporu při studium dějin českých měst nalezl v Jiřím Kejřovi (1921–2015), který přišel do Komise v roce 1973.

Aus der Not eine Tugend? Der Beitrag von Absolventen der Staatlichen Archivschule für die tschechische Kodikologie

Der letzte Direktor der Staatlichen Archivschule war in den Jahren 1945 bis 1949 Professor Václav Vojtíšek, der einen wesentlichen Beitrag zur Entwicklung der historischen Hilfswissenschaften hierzulande geleistet hat. Im Zusammenhang mit ihm werden meistens Diplomantik sowie Heraldik und Sphragistik erwähnt, Vojtíšek machte sich aber auch an der tschechischen Kodikologie stark verdient. Er stand an der Wiege der Kommission für die Katalogisierung und das Studium der Handschriften, die seit 1955 dem Archiv der tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften administrativ angegliedert wurde. In der Kommission arbeiteten nach und nach auch drei Absolventen der Staatlichen Archivschule, František Čáda, Jiří Pražák und František Hoffmann. Obwohl die Arbeit in der Kommission für alle drei ursprünglich nur ein Ausweg aus der Not war, nachdem sie ihre früheren Arbeitsstellen unfreiwillig verlassen mussten, setzten sie sich mit ihren neuen Aufgaben mit Ehre auseinander. Sie haben zur Verarbeitung wertvoller Handschriftenbestände maßgeblich beigetragen, und ihre wissenschaftlichen Studien gehören nach wie vor zu den führenden Arbeiten in ihrem Fach.

Making a Virtue of Necessity? A Contribution of Graduates from the State Archival School for Czech Codicology

Professor Václav Vojtíšek was the last director of the State Archival School in the years 1945–1949. He greatly contributed to the development of auxiliary sciences of history in our country. In connection with it, there have usually been mentioned diplomatics, heraldry and sphragistics, but Václav Vojtíšek also played an important role in the Czech codicology. He stood at the beginning of the Commission for Cataloguing and Study of Manuscripts which was administratively incorporated to the Archives of ČSAV (Czech Academy of Sciences) in 1955, the members of its staff there were successively three graduates of the State Archival School – František Čáda, Jiří Pražák and František Hoffmann. Although for all three men this work was originally “the last instance” after involuntary leave from the former place of work, they overcame new working tasks with a credit. They distinctively contributed to working out precious manuscript fonds and their research studies belong to the top in this field of work up to present.